

AZ ISPÁNLAKI NAGY BRONZLELET.

Az erdélyi részekben felmerült bronzleletek közt mennyiségre a szenterzsébeti (Hammersdorf)¹⁾ állott első helyen, hol 1870. július 4-én körülbelöl 8 mázsányi elavult, összetört bronzmüre bukkantak. A f. évi augusztus 27-én Ispánlak alsó-fejérmegyei község határán egy a szenterzsébetihez közel álló bronzkincs került napfényre. Erről kívánom röviden összefoglalni az általam N.-Enyeden Herepey Károly tanár ur szives segélyével megszerzett adatokat.

Az irt napon szántás közben néhány bronzvésőt vetett fe az eke. A jámbor szántó-vető paraszt észszel aranyat sejtve, éjjelre halasztá a kiásást. Akkor aztán gyertyavilága másokat is figyelmessé tett s mialatt első rakodványával haza sietett, távollétében mások is siettek kizsákmányolni a mit lehetett. Ily módon több mint tiz egyén kezében szoródott szét a becses lelet. Herepey Károly nyert először tudomást felőle s előbb kiküldöttje útján, utóbb személyesen ő szerezte meg az iparilag és műtörténelmileg legjelentékenyebb darabokat, a nagyenyedi collegiumnak ugyancsak általa összehordott s praehistoricus leletekben igen figyelemreméltó gyűjteménye számára. Majd az alakulóban levő alsófejérmegyei történelmi régészeti társulat Mecaenasa Reiner Zsigmond vásárolt össze közel egy metermázsát. Kisebb nagyobb collectiók másokhoz is jutottak s egy nagyobb részlet végül ismét N.-Enyedre jutott.

Hivatalos elfoglaltatásom miatt csakis szept. vége felé vált lehetségessé, hogy én is megtekinthettem a nagy gyűjtemény egyes

¹⁾ Ludwig Reissenberger. Archiv d. Vereins f. Siebenb. Landeskunde. Neue Folge X. 8 lap. Romer Flóris Archaeol. Értesítő III. köt. 269. Acknear Archiv IV. köt. 1 füzetében 23. lap.

részleteit s közvetlen szemléletem alapján azon meggyőződésnek adhatok kifejezést: hogy abban egy ókori fémárus készlete jutott át napjainkra. A tulajdonos az ószerbe került elavult, használhatatlanná vált bronztárgyakat gyűjthető, hogy ezeket öntőműhelye anyagául használja. A találás helyén valamely váratlan meglepetés, veszély érzetében ezikkeit elásta, s azoknak kivételére már alkalma nem nyílt, s az egészen oly módon maradt reánk, a mint elföldelték egy katlanszerű üregben néhány durva cserép és kis hamu társaságában. A Plinius által is emlegetett a e s c o l l e c t a n e u m tartozékai az általam idáig látottakból ezek valának: 1-ször kardpenge-töredékek az ismeretes sáslevél alakzatban. Herepeynél a markolat kettős pántolása is látható a nietolás módjával együtt. 2-szor tör, vagy gyilokrészletek. 3. Beretva. Egy ép példány Herepeynél. 4. Sarlók. Ép lehető kevés, de annál több darabban. A nyél a jellemző erdélyrészi formától kezdve összesen ötféle markolatba való lemez, nyélbe szolgáló gomb, tövis stb. változatban jelentkezik

5. Még számosabbnak találjuk a fűrész-töredékeket. Ezek többnyire összehajlítva mutatkoznak.

6. Vésők és pedig a) peremes vagy füles véső Herepeynél 4 darab. b) Tokos véső s ezek közt ismét füllel és a nélkül készültek igen nagy bőségben találtattak. A füles vésők egyik csoportja egészen kerek peremű; míg egy másik csoport hegyes nyakban végződik vagyis azt a formát tünteti fel, mely hazainak minősített nálunk, s melyet többi közt Lehoczky lázárpataki leletében (Archaeologiai Értesítő Új folyam V. kötet. 1885. 184 lap I. t. 10—12 rajz) s Hampel József illusztrált művében (A bronzkor Magyarországon) szemlélhetünk. A vésők egy része diszített. Az egészen kis vésőket is képviselve látjuk.

7. Késpengék töredékei.

8. Lándzsák kisebb nagyobb változatban.

9. Karikák kisebb nagyobb minőségben diszítve és simán. A diszítés barázdált, majd spirális alakú s egy nagy (a leletben bizonyára legnagyobb) példány Herepeynél félkörös ezirádák köré vont árnyalatával igazán meglepő szép.

10. Tekercses karikák.

11. Kalapácsok. Herepeynél egy egészen ép példány gondos diszítéssel.

12. Csüngős fibula. A csüngő lemezek sáslevél alakban.

13. Tekercses fibula töredékei.

14. Valamely üstféle edénynek fenyő galyformával diszített pereme.

15. Vékony szalagokkal a szó szoros értelmében összevarrt lemezek, tán kardtok-félék.

16. Egészen a mai vendéggombokra emlékeztető korongok, alul beillesztésre szánt kampós tüvel.

17. Számos kisebb nagyobb s felvarrásra használt pityke.

18. Igen változatosan diszített lemezek. A diszítésben kör, hullám, zigzugas és spiralis vonalak, majd oszlopsoros ívek szerepelnek geometriai szabatsággal kimért kerületekre elosztott sorrendben. E Herepey Károly gyűjtésében látható lemezek képezik a lelet legbecsesebb részét s a hallstadti¹⁾, vaatschi²⁾ cisták nagy hirre jutott ékítményeivel bátran kiállhatják a versenyt.

19. Cultus czélokra szánt tárgyak töredékei. Kerekes Miklós ügyvédnél egy idolnak tekinthető rög. Herepeynél egy eredetileg ötszögüre készült s alul fogason szegélyezett, közepén a napküllös képét mutató, szélén kettős barázda közt zig-zug vonalssal diszített lemez.

20. Három nyilhegy Herepeynél. E háromélü nyilak egyik e jelentékeny nagyságu.

21. Diszes fibula részletek tagjai.

22. Pár mázsára tehető bronz lepény. Ezek majd apró pogácsa alakjában, majd vastag táblákban készültek. Herepey Károlynál egy lepény 25 cm. átmérővel bir. Ezen lepények nagy része fel van szabdalva, össze van törve.

23. Egy kis ónlemez Herepeynél Nagy-Enyeden.

A mint a tárgyak rövid leírásából is látjuk, az egész lelet valósággal egy házaló üzér raktárához tartozhatott, a mint azt bevezetésemben is kifejezém.

Nagyobb edények, vedrek, üstök nem fordultak elé s e tekintetben e lelet a szenterzsébetfalvi mögött marad. A tárgyak sokfélesége és mennyisége azonban előkelő helyet jelöl ki így is a

¹⁾ Freih. v. Sacken. Das Grabfeld von Hallstadt 1868.

²⁾ Ferd. u. Hochstetter. Praehist. Ansiedelungen u. Begräbnisstätten in Krain 1877.

lelet számára s Ispánlak annyival több igényt tarthat figyelmünkre, mert 1881-ben a jelenlegitől Ekre Pogány György hunyadmegyei tagján egy mennyiségre ugyan csekélyebb, tárgyainak megtartottságára nézve azonban épebb lelettel gyarapítá ő s régészeti chronikánkat. Az 1881. lelet Herepey K. buzgólkodása folytán a nagyenyedi ev. ref. Bethlen-tanoda tulajdonába ment át; a mostani lelet nyilvánosságra juttatásában a főérdem Herepey mellett Bakcsi körjegyző urat illeti meg.

Téglás Gábor.
